«Προμηθέας Δεσμώτης»

Της Κ. ΡΑΠΑΝΑΚΗ

«Μεγαλόστομα λόγια κι έπαρση γιομάτα καθώς ταιριάζουν στων θεών τον υπηρέτη. Νέοι, με χθεσινή εξουσία και θαρρείτε πώς πύργους έχετ' άπαρτους»

Από την «Προμήθεια» την οποία αποτελούσαν ο «Προμηθέας Δεσμώτης», ο «Πυρφόρος», ο «Λυόμενος» καθώς και το σατυρικό δράμα «Γλαύκος Πόντιος» σώζεται ακέραιος ο «Δεσμώτης» ενώ υπάρχουν αποσπάσματα από τον «Λυόμενο». Η βάση για την «Προμήθεια» του Αισχύλου έγκειται στη «Θεογονία» του Ησιόδου. Με πυρήνα αυτό το μυθολογικό πλαίσιο, ο Αισχύλος έγραψε την τριλογία του η οποία δεν πρέπει φυσικά να διαβαστεί ανεξάρτητα από τα πολιτικά προβλήματα των Αθηναίων εκείνης της εποχής.

Οπως αναφέρει ο Αλέξης Διαμαντόπουλος: «Τα προβλήματα που απασχόλησαν τη νέα αθηναϊκή ηγεσία και τον ψηφοφόρο πολίτη την περίοδο που έγραψε ο Αισχύλος την "Ορέστεια" και, όπως πιστεύομε, λίγο ύστερα και την "Προμήθεια", ήταν: οι νέες συμμαχίες, οι στρατηγικές κινήσεις και εγκαταστάσεις σε καίρια σημεία με αθηναϊκές ή φίλιες δυνάμεις, η οργάνωση της άμυνας, η ακύρωση, η φρουρά· τέλος, η επίθεση σε μέτωπα που επέβαλαν δύο παράλληλοι πολεμικοί στόχοι· η διασπορά δυνάμεων».

Ο Αισχύλος παίρνει μεν το μυθολογικό πλαίσιο από τη «Θεογονία» του Ησιόδου αλλά το τροποποιεί έτσι ώστε να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του. Ο ποιητής με ευφυή τρόπο παρουσιάζει το καθεστώς της τυραννίας του Δία. Οσον αφορά στον «Προμηθέα Δεσμώτη» του Αισχύλου ο Δίας ακολουθεί σκληρή πολιτική. Εξασφαλίζει την κυριαρχία του εξοντώνοντας πρώτα τους εχθρούς, εξουδετερώνοντας επίσης οποιονδήποτε απειλεί την τυραννική μονοκρατορία του.

Σύμφωνα με την υπόθεση του έργου, ο Προμηθέας βοηθά τον Δία να ρίξει από τον θρόνο του τον Κρόνο και να πάρει την εξουσία. Ως γνωστόν, ο Προμηθέας έκλεψε τη φωτιά για χάρη των ανθρώπων τους οποίους δίδαξε πολλά. Ο Δίας τον τιμωρεί γι' αυτήν του την πράξη. Η τιμωρία του είναι να καρφωθεί ο Προμηθέας σ' έναν παντέρημο βράχο του Καυκάσου από τα όργανα της εξουσίας του Δία: το Κράτος και τη Βία. Βέβαια ουτ' αυτό καθησυχάζει τον τύραννο και εξουσιαστή Δία διότι ο Προμηθέας προβλέπει ότι σύντομα ο Δίας θα χάσει την εξουσία του. Ο μονοκράτορας του Ολύμπου δεν αρκείται στην τιμωρία του Προμηθέα αλλά στέλνει τον Ερμή να μάθει το μυστικό και τον Ωκεανό να μεταπείσει τον Προμηθέα. Τίποτα δεν πετυχαίνει. Γεγονός είναι ότι ένα άλλο θύμα του Δία είναι η Ιώ.

Σχετικά με το ιστορικό υπόβαθρο του έργου ο Στ. Δρομάζος σημειώνει: «Το 462 π.Χ. ο αρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος Εφιάλτης – του οποίου ο δολοφόνος δεν ανακαλύφτηκε ποτέ – αφαιρεί τις πολιτικές αρμοδιότητες από τον Αρειο Πάγο, ολοκληρώνει την Αθηναϊκή Δημοκρατία και δίνει όλες τις εξουσίες στο Δήμο. Ο Δήμος γίνεται "μόναρχος" – επίθετο που αποδίδεται από τον Αισχύλο στο Δία. Η αλλαγή που επέφερε ο Εφιάλτης υπήρξε η πιο ριζοσπαστική που έγινε ποτέ στην πολιτική ιστορία της Αθήνας. Ηρθαν νέοι άνθρωποι στην εξουσία, νέοι οικονόμοι, γράφει ο Αισχύλος για το Δία. Στα 462 π.Χ. οι Αθηναίοι συμμαχούν με το Αργος. Στα 460 π.Χ. στέλνουν οι Αθηναίοι συμμαχικό στρατό και στόλο στην Αίγυπτο εναντίον των Περσών. Εκεί ο στρατός έμεινε ως τα 456 π.Χ., τότε υπέστη σκληρή ήττα».

Η σκηνοθεσία του Κώστα Καζάκου και του Σοφοκλή Πέππα υπογράμμισε μία μαρξιστική ανάγνωση του έργου η οποία λειτούργησε άμεσα, βασισμένη στον άξονα των συμβόλων: Δίας-τύραννος-με τα όργανα εξουσίας του, το Κράτος και τη Βία. Η μετάφραση του Οδυσσέα Νικάκη τόνισε τις πολιτικές διαστάσεις του έργου παραπέμποντας σε μία μαρξιστική ερμηνεία. Στη μετωπική οπτική της παράστασης το λιτό και έξοχο σκηνικό του Φ. Πατρικαλάκη με τον πελώριο βράχο και τις μεταλλικές πλάκες στήριξε την ερμηνεία της σκηνοθετικής ανάγνωσης προσφέροντάς μας ταυτόχρονα μια πολύ όμορφη εικαστική δημιουργία σε συνδυασμό με τα εξαιρετικά κοστούμια του. Η θαυμάσια χορογραφία της Αγγελικής Στελλάτου κίνησε τις Ωκεανίδες θαυμαστά και αρμονικά. Η μουσική του Γιούρι Στούπελ ανέσυρε υποχθόνιους ήχους με επιτυχημένες παραλλαγές που συνόδευσαν επωφελώς τη σκηνοθετική ανάγνωση.

Το ατού της παράστασης ήταν η Φιλαρέτη Κομνηνού η οποία ερμήνευσε την Ιώ και διέπρεψε. Ο Κώστας Καζάκος με λιτά μέσα άλλα με εκφραστική δύναμη υποδύθηκε επάξια τον Προμηθέα. Ο Β. Κολοβός έπαιξε τον Ωκεανό πειστικά αν και σε ρεαλιστική γραμμή. Ο ασημένιος Ερμής του Κωνσταντίνου Καζάκου σκιαγράφησε ικανοποιητικά την οπτική εκείνου που υπακούει τυφλά την εξουσία.

Μία ποιοτική, άρτια παράσταση από το «Θεσσαλικό Θέατρο» που ξεχώρισε στην Επίδαυρο.